

Przemysław WRÓBLEWSKI* (UPH w Siedlcach, Polska)

Bp Teodor z Mopsuestii (350-428) – życie i działalność

Key words: Nestorians, Father of the Church, Patristic, Bishop, Schizm, Heresy

Summary: The figure of Teodor of Mopsuesti has been controversial for centuries. For some, he is called the saint and father of the founder of the church, which can be called both Theodorian and Nestorian church, by others he is called a heretic and an iconoclast who recites to God and his mother their due titles. This article is to bring the figure of a bishop who is forgotten but also his life and teachings.

Słowa kluczowe: Nestorianie, Schizma, Ojcowie Kościoła, Patrologia, Biskup, Herezje

Streszczenie: Postać Teodora z Mopsuesti przez wieki budziła wiele kontrowersji. Przez jednych jest nazywany świętym i ojcem założycielem kościoła, który może być nazywany zarówno kościołem Teodoriańskim jak i Nestoriańskim, przez drugich jest nazywany heretykiem i obrazoburcą, który odmawia Bogu i jego Matce należnych im tytułów. Niniejszy artykuł ma przybliżyć postać biskupa, który odchodzi w zapomnienie, ale także jego życie i nauki.

Postać biskupa Mopsuestii przez wieki budziła wiele kontrowersji. Przez jednych jest nazywany świętym i ojcem założycielem kościoła, który może być nazywany zarówno kościołem Teodoriańskim jak i Nestoriańskim, przez drugich jest nazywany heretykiem i obrazoburcą, który odmawia Bogu i jego Matce należnych im tytułów. Niniejszy artykuł ma przybliżyć postać biskupa, który odchodzi w zapomnienie, ale także jego życie i nauki.

Teodor urodził się prawdopodobnie ok. 350 r. w bogatej rodzinie Antiocheńskiej a jego bratem był Polichromiusz¹ późniejszy biskup Apamei Syryjskiej,

---

* Doktorant Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych, przemyslaw.a.wroblewski@interia.pl

¹ Polichromiusz z Apamei żył na przełomie IV/V w. Niewiele wiadomo na jego temat, z pochodzenia Syryjczyk, był bratem Teodora bp. Mopsuestii. Zachowało się wiele fragmentów jego komentarzy do Starego Testamentu. SZYMUSIAK, STAROWIEYSKI 1971: 328.

zmarł w 428 r.² Początkowo studiował literaturę i retorykę w Szkole Libaniosa³, razem z Maksymem (późniejszym biskupem Seleucji Izauryjskiej) oraz Janem Chryzostosem⁴, z którym przyjaźnił się od lat młodości⁵. Naukę w szkole Libaniosa przerwał razem z Maksymem za namową Jana Chryzostoma i wstąpili do szkoły przyklasztornej Diodora z Tarsu⁶ i Karterjusza, która mieściła się niedaleko Antiochii⁷. Tak o tym wydarzeniu pisał bizantyjski historyk Sozomen Hermiasz⁸:

„Nie sam został ich uczniem Jan, lecz nakłonił również niejakiego Teodora i Maksyma, swoich kolegów ze szkoły Libaniosa, by i oni podjęli taką samą decyzję. Maksym został później biskupem Seleucji Izauryjskiej, a Teodor – biskupem Mopsuestii w Cylicji, jako wybitny znawca Pisma Świętego i człowiek biegły również we wszelkich innych naukach, tak retorycznych, jak i filozoficznych.”⁹

Teodor jednak nie zostaje długo w szkole Diodora i po szybkim znudzeniu naukami wraca do normalnego życia i miał się nawet ożenić. Jednak Jan Chryzostom wysłał do niego dwa listy, w których tłumaczy mu sens pozostania w szkole Diodora i poświęcenia życia Bogu i po tych namowach wraca kontynuować naukę¹⁰. Tu Sozomen tak relacjonuje to wydarzenie:

„Nie wytrwał wprawdzie w tym samym zapale bez przerwy; wzbudziwszy w sobie jednak żal i skruchę, ponownie wszedł na drogę obranego przedtem życia.

---

² NOWODWORSKI 1905: 317; SKIBIŃSKI 2013: 624.

³ Szkoła retoryki w Antiochii założona przez retora Libaniusza (314-393), który prowadził ją przez 40 lat aż do swojej śmierci. WINIARCZYK. LIBANIOS 1982: 285-286.

⁴ Zwany Złotoustym, żył w latach 344/350-407, patriarcha Konstantynopola w latach 397-407, studiował razem z Teodorem w szkole Libaniosa, w latach 372-374 studia teologiczne pod okiem Diodora z Tarsu, w 381 r. został wyświęcony na diakona, a w 386 r. na prezbitera. W 397 r. przyjmował sakrę biskupią z rąk Teofila Aleksandryjskiego. Dał się poznać, jako wybitny mówca i teolog, oraz „siewca” pokoju, który zawsze dążył do szybkiego zaniechania sporów w kościele. Za stawanie w obronie wiary oraz przez fałszywe oskarżenia został skazany na banicję i w 404 r. udał się na wygnanie do Kapadocji, a następnie do Pityontu w górach Kaukazu jednak tam nie dotarł. Zmarł z wycieńczenia w drodze 14 września 407 r. SZYMUSIAK, STAROWIEYSKI 1971: 216-218.

⁵ NOWODWORSKI 1905: 317.

⁶ Znany także, jako Diodor Antiocheńczyk, bp. Tarsu. Żył w latach 330-393, Hieronim pisał, o Diodorze że był największym erudytą IV wieku wykształconym w Atenach i postrachem cesarza Juliana, który miał się bać jego talentu przemawiania. Cesarz ariański Walens skazał Diodora na wygnanie do Armenii jednak wygnanie spędził u swojego przyjaciela Bazylego w Cezarei Kapadockiej. Po śmierci Walensa został biskupem Tarsu i brał udział w soborze zwołanym do Konstantynopola w 381 r. Uważano go za wielkiego przedstawiciela ortodoksyjności. Zmarł ok. 394 r. Po śmierci uznany został za jednego z ojców duchowych nestorianizmu i w sto lat po śmierci Sobów w Konstantynopolu w 499 r. potępił Go, jako heretyka. SZYMUSIAK, STAROWIEYSKI 1971: 119-120.

⁷ NOWODWORSKI 1905: 318.

⁸ Historyk bizantyjski. Nie jest znana data jego urodzin. Zmarł ok. 450 r. Pochodził z Bethelii w Palestynie. Jako młodzieniec wyruszył najpierw do Italii, a później do Konstantynopola, gdzie został adwokatem. Tam napisał w latach 439-450 swoje dzieło, czyli Historię Kościoła w IX księgach. Zadekował ją cesarzowi Teodozjuszowi II. SZYMUSIAK, STAROWIEYSKI 1971: 359.

⁹ Sozomen Hermiasz, 523.

¹⁰ SZYMUSIAK, STAROWIEYSKI 1971: 368.

[...]. Natomiast Jan, kiedy zauważył, że Teodor zajęty jest interesami i zamierza się ożenić, napisawszy list, w którym wysłowienie i pojęcia wskazywały na natchnienie ponad rozum ludzki, przesłał mu to pismo. Otrzymawszy je adresat skruszony pożałował swej decyzji, toteż ponownie porzuciwszy sprawy majątkowe i wyrzekłszy się małżeństwa, dzięki radom Jana znalazł ratunek i powrócił do życia ascetycznego”¹¹.

W czasie nauki w szkole przyklasztornej wielki wpływ wywarł na nim jego późniejszy mentor i przyjaciel Flawian z Antiochii¹², który to w 383 r. wyświęcił go najpierw na diakona a później na prezbitera¹³. Po święceniach został wysłany razem z Janem Chryzostosem do pracy w katedrze w Antiochii gdzie spędzili razem 10 lat (do około 384 r.)¹⁴. W czasie swojej pracy duszpasterskiej w katedrze w Antiochii zwalczał błędy religijne min.: arian¹⁵, macedonian¹⁶, orygenistów¹⁷ i apolinarystów¹⁸. Za tą walkę został nazwany przez siebie współczesnych „zwycięskim szermierzem przeciwko zastępom kacerstwa [herezji]”¹⁹. Za zwalczanie herezji zdobył wielki szacunek zarówno u swoich przyjaciół jak i wrogów i za wstawiennictwem Diodora z Tarsu w 392 r. został mianowany biskupem Mopsuestii

---

¹¹ Sozomen Hermiasz, 523.

¹² Biskup Antiochii. Data jego urodzin nie jest znana, zmarł ok. 404 r. Jeszcze, jako osoba świecka bronił nicejskiego wyznania wiary razem z Diodorem z Tarsu. Diodor wyświęcił go na kapłana i zabrał w 381 r. na sobór powszechny do Konstantynopola. Zachowała się po nim homilia o miłości bliźniego. SZYMUSIAK, STAROWIEYSK 1971: 160.

¹³ NOWODWORSKI 1905: 318.

¹⁴ NOWODWORSKI 1905: 318.

¹⁵ Herezja nosząca nazwę od imienia swojego twórcy Ariusza (250-336) kapłana z Aleksandrii. Potępiona na soborze w Nicei w 325 r. Ariusz twierdził, że Syn Boży nie jest Bogiem, lecz tylko pierwszym z pośród wszystkich stworzeń. Arianizm przetrwał wśród plemion germańskich, w kościele wschodnim tylko do 381 r. O'COLLINS 2002: 29; SARWA 1991: 26; ARTUCHOWSKI 1938: 57-58; UMIŃSKI 1959: 186-187; BIHLMEYER 1971: 249-253.

¹⁶ Herezja nosząca nazwę od imienia swojego twórcy biskupa Konstantynopola Macedoniusza. Istniała od 342 r. do złożenia Macedoniusza z tronu biskupiego przez synod ariański w 360 r. Macedoniusz został potępiony na soborze w Konstantynopolu w 381 r. Odrzucał bóstwo Ducha Świętego. O'COLLINS 2002: 169; ARTUCHOWSKI 1938: 59.

¹⁷ Nauka i prąd filozoficzny biorące początek od Orygenesza z Aleksandrii (185-254) Orygenes rozwinął hermeneutykę biblijną uwzględniając znaczenie moralne i alegoryczne Pisma Świętego. Kładł nacisk na obrazy próbując w widzialny sposób przedstawić niewidzialne prawdy. Głosił teorie o ostatecznym zbawieniu wszystkich stworzeń oraz o uprzednim istnieniu dusz ludzkich łącznie z duszą Jezusa. Cesarz Justyn II doprowadził do potępienia Orygenesza na II soborze w Konstantynopolu w 553 r. Nie wiadomo na ile zbłądził sam Orygenes, na ile prowadził sam badania nad Pismem Świętym. Jego dzieła zostały w większości zniszczone. Zachwyceni naukami Orygenesza byli min.: Św. Bazyl Wielki (330-379) czy Św. Grzegorz z Nazjanzu (329-389). O'COLLINS 2002: 226; BIHLMEYER 1971: 266-268; UMIŃSKI 1959: 201-203; KALINOWSKI 1982: 334-335.

¹⁸ Herezja nosząca nazwę od imienia swojego twórcy Apolinary biskupa Laodycei (310-390) Apolinary broniąc pełni bóstwa w Chrystusie przed herezją arian podważył Jego pełne człowieczeństwo. Uznawał, że Jezus nie miał duszy ani ducha, a w zamian miał w sobie Boski Logos. O'COLLINS 2002: 25; BIHLMEYER 1971: 271-272; UMIŃSKI 1959: 195-197.

¹⁹ NOWODWORSKI 1905: 318.

w Cylicji²⁰. Jako biskup dalej zwalczał herezję, czym wzbudził w 394 r. na Soborze Konstantynopolitańskim wielki szacunek do swojej osoby w oczach cesarza Teodozjusza I²¹. Jako jeden z nielicznych otwarcie wystąpił na soborze w obronie swojego przyjaciela Jana Chryzostoma, który przez fałszywe oskarżenia o obrazę cesarza został skazany na banicję²².

W czasie swoich rządów biskupich skupił w swoim gronie wielu uczniów min.: Jana późniejszego biskupa Antiochii²³, Teodoreta biskupa Cyru²⁴, Nestoriusza²⁵ późniejszego patriarchę Konstantynopola i jednego z najbardziej znanych heretyków, oraz metropolitę Barsumasa z Nisibis²⁶.

Teodor walcząc z herezjami umiał wybierać cytaty z Pisma Świętego tak, że walcząc z arianami pokazywał fragmenty ukazującego prawdziwą boskość Chrystusa, a w sporach z apolinarystami ukazywał Jego prawdziwe człowieczeństwo²⁷. Twierdził, że Boskie Słowo *logos* przebywało w Synu Maryi jak w świątyni i że nie narodziło się z Maryi, lecz miało mieszkanie w tym, który się z niej narodził. Nie odrzucał także całkowicie tytułu *Teotokos*, lecz mówił, że można go używać na równi z terminem *Antropotokos* (Matka Człowieka) lub *Christotokos* (Matka Chrystusa)²⁸.

---

²⁰ NOWODWORSKI 1905: 318.

²¹ Urodził się 11 stycznia 347 r. w Cauca w Galacji, zmarł 17 stycznia 395 r. w Mediolanie. Ostatni cesarz władający całością Imperium Romanum. Za jego rządów chrześcijaństwo stało się religią państwową. W 381 r. zwołał Sobór do Konstantynopola. T. E. Gregory, CUTLER 1991: 2050-2051.

²² NOWODWORSKI 1905: 318.

²³ Patriarcha. Data urodzin nie jest znana. Zmarł w Antiochii w 441 r. Jest często mylony z Janem Chryzostomem, gdyż on też często występował w historii, jako Jan z Antiochii. W 429 r. został mianowany patriarchą Antiochii. Aktywnie wspierał Nestoriusza w sporze z Cyrylem z Aleksandrii. W 431 r. brał udział w Soborze Efezkim, jednak spóźnił się na początek obrad. Przeszedł później na stronę Cyryla Aleksandryjskiego i patriarchy Proklosa. Oni mu doradzili jak ma sobie radzić z nestorianizmem w swoim patriarchacie. CROSS 2005: 892; FILAMOWA 2011: 365; PAPADAKIS 1991: 1043-1044.

²⁴ Biskup Cyru. Urodził się między 386 r. a 393 r. w Antiochii Syryjskiej, zmarł w 466 r. Około 416 r. wstąpił do klasztoru, a w 423 r. został powołany na urząd biskupa Kyrrhos (Cyru) w Syrii. Bronił Nestoriusza przed zarzutami Cyryla z Aleksandrii, a w 431 na soborze w Efezie oficjalnie sprzeciwił się potępieniu patriarchy. W 449 został złożony z biskupstwa, lecz w już rok później wrócił po interwencji cesarza i papieża Leona I. MYSZOR 1982: 451-452; SZYMUSIAK, STAROWIEYSKI 1971: 371- 374.

²⁵ Patriarcha Konstantynopola. Urodził się w ok. 383 r., zmarł w ok. 451 r. Jest uznawany za twórcę herezji zwanej od jego imienia nestorianizmem. Został potępiony na soborze w Efezie w 431 r. za odmówienie Maryi tytułu *Teotokos* (Matka Boga). Na wniosek Cyryla z Aleksandrii został usunięty z patriarchatu i skazany na wygnanie do Egiptu. STAROWIEYSKI 1982: 326.

²⁶ Nestoriański biskup Nisibis w Persji. Urodził się ok. 415 r. w Persji, zmarł ok. 492 r. Kształcił się w Edessie Syryjskiej. Po powrocie do Persji został wybrany biskupem Nisibis, gdzie w 457 r. założył szkołę teologiczną, która stała się narzędziem do zaprowadzenia nestorianizmu. SZYMUSIAK, STAROWIEYSKI 1971: 86.

²⁷ NOWODWORSKI 1905: 321.

²⁸ NOWODWORSKI 1905: 321-322.

Odrzucał niektóre księgi Starego Testamentu, jako niestosowne i niegodne Boga, jako ich autora. Odrzucał między innymi: księgę Pieśni nad Pieśniami, księgę Przysłów, księgę Eklezjastesa, księgi Ezdrasza i Nehemiasza, oraz księgi Tobiasza, Judyty, Estery, Hioba, Mądrości oraz dwie księgi Machabejskie. Z Nowego Testamentu zaś odrzucał: List św. Jakuba, drugi list św. Piotra, trzeci list św. Jana, list św. Judy oraz Apokalipsę²⁹.

W ostatnich miesiącach 428 r. Teodor biskup Mopsuestii umiera w zgodzie z kościołem i w opinii świętości w 78 r. życia, 45 r. kapłaństwa i 36 r. biskupstwa³⁰.

Jednak niedane mu było «sposzczywać w pokoju». Kiedy po wystąpieniu Nestoriusza z tezą, że Maryi nie można nazywać *Theotokos*, czyli Matką Boga i potępieniu jej przez Cyryla biskupa Aleksandrii, ów właśnie Cyryl dopatrywał się, że na tezy Nestoriusza miał wpływ jego mentor Teodor oraz Diodor z Tarsu³¹. Ortodoksyjność Teodora, jako pierwszy zakwestionował Rabullus³² biskup Edessy, który nie podzielał poglądów, Ibas³³ nauczyciela szkoły w Edessie³⁴, który był przyjacielem Teodora i w 435 r. kazał spalić dzieła Teodora a Ibas złożył z urzędu³⁵. Ibas przebywając na wygnaniu w Armenii przetłumaczył dzieła Teodora na syryjski i rozprowadzał je wśród zwolenników Nestoriusza³⁶. Nauki Teodora miał zanieść aż do Rzymu niejaki Rufin Syryjczyk, który był jego uczniem i tam przekazać je Pelagiuszowi³⁷, który miał je rozwinąć w nową herezję nazwaną od

---

²⁹ NOWODWORSKI 1905: 321.

³⁰ NOWODWORSKI 1905: 318.

³¹ NOWODWORSKI 1905: 319.

³² Data urodzin nie jest znana. Zmarł 7 sierpnia 435 lub 436 r. Biskup Edessy. Początkowo poganin, urzędnik cesarski. Nawrócił się w Jerozolimie i przyjął chrzest w Jordanie. Początkowo zwolennik nestorianizmu. Jednak od soboru efezkiego zagorzały zwolennik Cyryla. Po powrocie z soboru wygnał Ibas rektora szkoły w Edessie. Jest uznawany za świętego kościoła syryjskiego. STAROWIEYSKI 1999: 193.

³³ Data urodzin nieznana. Zmarł 28 października 457 r. Był kopistą i rektorem szkoły w Edessie. Tłumaczem dzieł Teodora z Mopsuestii na język syryjski. Wygnany z Edessy przez Rabullusa. Został zrehabilitowany przez sobór w Chalcedonie w 451 r. Ostatecznie potępiony pośmiertnie, jako nestorianin na II soborze w Konstantynopolu. STAROWIEYSKI 1999: 95.

³⁴ SZYMUSIAK, STAROWIEYSKI 1971: 369.

³⁵ SZYMUSIAK, STAROWIEYSKI 1971: 369.

³⁶ SZYMUSIAK, STAROWIEYSKI 1971: 369.

³⁷ Pelagiusz był mnichem irlandzkim żyjącym na przełomie IV i V wieku. Około 385 r. studiował w Rzymie. Był uczniem Rufina Syryjczyka. Po upadku Rzymu schronił się w Afryce. Został potępiony przez synod w Kartaginie w 416 i w 418 r. oraz przez papieży Innocentego I i Zozyma. Zmarł prawdopodobnie ok. 422 r. Od jego imienia powstała herezja zwana pelagianizmem. Pelagianie wyznawali, że zbawienie można osiągnąć dzięki własnym wysiłkom, a grzech pierworodny sprowadzali do złego przykładu danego nam przez Adama a ów zły przykład nie wyrządził szkody potomkom Adama. SZYMUSIAK, STAROWIEYSKI 1971: 322; O'COLLINS 2002: 237.

jego imienia pelagianizmem³⁸. Sam Teodor później miał pisać listy do świętego Hieronima³⁹ w obronie Pelagiusza poprzez w tym miał go Julian z Enklany⁴⁰, lecz został za to skazany na wygnanie i miał się schronić u Teodora⁴¹. W latach 435-438 odbył się pierwszy synod w Antiochii zajmujący się oceną nauk Teodora obradom przewodniczył Jan z Tarsu. Teodor nie został wtedy potępiony ze względu na opinię świętości i na wkład, jaki włożył na walkę z herezjami. Synod zalecał jedynie ostrożność w odbieraniu jego nauk ze względu na podobieństwo do nauk Nestoriusza⁴². Tak Jan z Antiochii pisał w liście do cesarza Teodozjusza po zakończonym synodzie:

„Teodor, o którym gdy mówimy, mówimy o mężu, który sławnie zakończył swą posługę biskupią i niemal pięćdziesiąt lat dzielnie zwalczał wszystkie herezje, i w wystąpieniach, które miał we wszystkich kościołach w cesarskim mieście, przez nikogo, ani przez starszych, ani przez rówieśników nie został uznany za heretyka. [...] Jeżeli ktoś by mówił, święty cesarzu, że w jego pismach znajduje się cokolwiek niejasnego zajmowanie się tym powtórnie nie jest konieczne”⁴³.

A tak biskup Jan pisał o Teodorze w liście do Cyryla Aleksandryjskiego:

„Lecz do tych fragmentów, które są uważane za niejasne znajdujemy wiele podobnych u jego poprzedników i u chwalebnych Ojców, stąd grozi niemałe niebezpieczeństwo [...] Pewne podobne wypowiedzi znajdujemy u błogosławionego i szlachetnego Atanazego⁴⁴, pewne u błogosławionego Bazylego⁴⁵, pewne u obu

---

³⁸ NOWODWORSKI 1905: 318.

³⁹ Urodził się ok. 340 r. w Strydonie w Dalmacji, zmarł ok. 420 r. w Betlejem. Święty oraz jeden z Ojców Kościoła. Około 366 r. przyjął chrzest z rąk papieża Liberiusza. Studiował w Rzymie a ok. 378 r. przyjął święcenia kapłańskie w Antiochii. W 382 r. przybył na synod do Rzymu gdzie zaprzyjaźnił się z papieżem Damazym i został jego sekretarzem. W 386 r. osiedlił się na stałe w Betlejem gdzie przetłumaczył na łacinę Pismo Święte (Wulgata) oraz założył klasztor i szkołę. WOJTACZAK 1982: 236-237.

⁴⁰ Data urodzenia nie jest znana, zmarł najpewniej po 454 r. Biskup Enklanu koło Benewentu. Zwolennik Pelagiusza i zagorzały przeciwnik Augustyna. Złożony z urzędu biskupa udał się na wygnanie do Konstantynopola gdzie został zrehabilitowany przez Nestoriusza. STAROWIEYSKI 1982: 259.

⁴¹ CHAUDON 1786: 55.

⁴² *Acta Synodalia*, 4*.

⁴³ *Acta Synodalia*, 6*.

⁴⁴ Święty Kościoła i cerkwi prawosławnej. Biskup Aleksandrii. Urodził się w 295 r. w Egipcie, zmarł w 373 r. w Aleksandrii. Doktor Kościoła. Grzegorz z Nazjanzu nazywał go Kolumną Kościoła. W 325 r. na soborze nicejskim dzięki niemu potępiono arianizm, jako herezję. W 328 r. został wybrany na biskupa Aleksandrii. Większość posługi biskupiej poświęcił walce z arianizmem, za co został także wygnany przez cesarzy sprzyjających arianom. STANULA 1982: 102-103.

⁴⁵ Biskup Cezarei Kapadockiej. Urodził się ok. 329 r. w Cezarei Kapadockiej, zmarł w 379 r. Święty Kościoła oraz cerkwi prawosławnej. Studiował w Konstantynopolu, Atenach, szkole Libanusa w Antiochii, Nikomedii. Ok. 359 r. przyjął chrzest. W 364 r. został wyswięcony na kapłana a w 370 r. na biskupa Cezarei. Wielki obrońca ortodoksyjności, budował szpitale, szkoły oraz organizował życie klasztorne, co sprawiło, że już za życia nadano mu przydomek wielki. Naraził się papieżowi

Grzegorzów⁴⁶. A są takie, które i twoja świątobliwość wyznaje i masz o nich takie samo rozumienie.”⁴⁷

Ale to właśnie opinia Cyryla z Aleksandrii wpłynęła na decyzje ojców soborowych, którzy, w 553 r. na soborze w Konstantynopolu potępiłi ostatecznie Teodora i Diodora, jako heretyków mimo sprzeciwów biskupów przychylnych doktrynie Nestoriusza i mających w pamięci zasługi Teodora dla kościoła⁴⁸.

Do naszych czasów przetrwało niewiele z dorobku pisarskiego Teodora. Wiele jego pism zostało spalonych, jako heretyckie. Z tego, co przetrwało można wymienić:

- Komentarze do Proroków Mniejszych
- Komentarz do Ewangelii św. Jana
- Dziesięć katechez wstępnych dla katechumenów
- Katecheza o Symbolu Nicejskim
- Katechezy do nowo ochrzczonych, o Modlitwie Pańskiej itp.

Ciężko jednoznacznie uznać Teodora z Mopsuestii za heretyka lub Ojca Kościoła, jednak jedno jest pewne, Teodor był jednym z najwybitniejszych przedstawicieli kościoła okresu patrystycznego, a został potępiony prawdopodobnie tylko ze względu na osobistą niechęć i spór teologiczny świętego Cyryla z Aleksandrii do Nestoriusza.

Damazemu oraz Piotrowi z Aleksandrii, co sprawiło, że umarł w niezgodzie z Rzymem. WOJTON 1982: 114-115; SZYMUSIAK, STAROWIEYSKI 1971: 87.

⁴⁶ Grzegorz z Nazjanzu był jednym z trzech Ojców Kościoła zwanych Ojcami Kapadockimi. Święty kościoła i cerkwi prawosławnej. Urodził się w 329 r. w Karbala w Kapadocji, zmarł w 390 r. w Karbala w Kapadocji. Studiował w Cezarei Palestyńskiej, Atenach, Aleksandrii i Konstantynopolu. W latach 361-364 był pustelnikiem. W 372 r. został wyświęcony na biskupa i od 375 do 379 znów udał się na pustelnię, z której powołano go na biskupa, najpierw Konstantynopola, (zrzekł się) i objął diecezję Nazjanzos. Pozostał w niej kilka lat poczym wrócił do rodzinnego Karbalos i prowadził życie mnicha, aż do swojej śmierci. Jego mowy teologiczne dały mu wśród siebie współczesnych – miano chrześcijańskiego Demostenesa oraz Teologa, a jego kazania stały się wzorcowymi dla bizantyjskich szkół retorycznych. STANULA 1982: 216-217. Grzegorz z Nyssy to jeden z trzech Ojców Kościoła zwanych Ojcami Kapadockimi. Święty Kościoła, cerkwi prawosławnej, kościołów syryjskiego, ormiańskiego i koptyjskiego. Młodszy brat Bazylego Wielkiego. Urodził się w 333 r. w Cezarei Kapadockiej, zmarł w 394 r. Sam wyszkolił się w sztuce retorycznej. Po śmierci żony przyjął święcenia kapłańskie i poświęcił się życiu ascetycznemu. Zwalczał błędy arianizmu i w 371 r. został powołany na biskupa Nyssy (dziś Nevşehir). W 380 r. został wybrany na metropolię Sebasty. Uczestniczył w 381 r. w soborze w Konstantynopolu, gdzie został jednym z autorów nicejsko-konstantynopolitańskiego wyznania wiary. Definiował boską naturę Ducha Świętego. Po śmierci został nazwany Filarem Ortodoksji. STANULA 1982: 217; SZCZERBA 2008: 385.

⁴⁷ *Acta Synodalia*, 6*-7*.

⁴⁸ SZYMUSIAK 1971: 369.

Bibliografia

Źródła

Acta Synodalia, T. VI, od 431 do 504 roku, red. A. BARON, H. PIETRAS SJ., Kraków 2012.

Focjusz, *Biblioteka, T. I, Kodeksy 1-187*, Wrocław 2006.

Sozomen Hermiasz, *Historia Kościelna*, Warszawa 1986.

Opracowania

ARTUCHOWSKI R. Ks. (2017), *Historia kościoła katolickiego*, Poznań.

BIHLMeyer K., TÜCHLE H. (1971), *Historia kościoła*, Warszawa.

CHAUDON L.M. (1786), *Nowy dykcyonarz historyczny albo historia skrócona wszystkich ludzi*, Warszawa.

CROSS F.L. (2005), *The Oxford Dictionary of The Christian Church*, Oxford.

Encyklopedia Katolicka, red. E. GIGILEWICZ, Lublin 2013.

Encyklopedia Kościelna, red. M. NOWODWORSKI ks., Warszawa 1905.

O'COLLINS G. SJ., FARRUGIA E. G. SJ. (2002), *Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych*, Kraków.

SARWA A. (1991), *Herezjarchowie i schizmatycy*, Poznań.

Słownik Pisarzy Antycznych, red. A. ŚWIDERKÓWNA, Warszawa 1982.

SZCZERBA W. (2008), *Apokatastaza Grzegorza z Nyssy. Tło, źródła, kształt koncepcji*, Kraków.

SZYMUSIAK J. M. SJ., STAROWIEYSKI M. Ks. (1971), *Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, Poznań.

The Oxford Dictionary of Byzantium, red. A. Kazhdan, Oxford 1991.

UMIŃSKI J. ks. (1959), *Historia kościoła*, Opole.

Wizantyjskij Słowar, red. K. FILAMOWA, Moskwa 2011.